

Επιθυμία: θεμέλιο της ανθρώπινης φύσεως & ο κίνδυνος διαστροφής της

Ορθοδοξία / Κοινωνικά θέματα

Γεώργιος Κουννούσης, Δρ. Θεολογίας, Κοινωνιολόγος

[Προηγούμενη δημοσίευση: <https://www.pemptousia.gr/?p=159365>]

α) Η επιθυμία ως θεμέλιο της ανθρώπινης φύσεως. Η επιθυμία αποτελεί οντολογικό γνώρισμα στον άνθρωπο, δηλαδή θεμελιώδη όρο και προϋπόθεση της ανθρώπινης φύσεως. Πρώτος ο Πλάτωνας διέκρινε στην ανθρώπινη ψυχή τρία μέρη: το λογιστικό, το θυμοειδές και το επιθυμητικό. Θεωρούσε ως αρετή του λογιστικού τη φρόνηση ή τη σοφία, ως αρετή του θυμοειδούς την ανδρεία και ως αρετή του επιθυμητικού τη σωφροσύνη. Τέταρτη, τέλος, αρετή, ανώτερη από τις τρεις προηγούμενες και με αντικείμενο την εναρμόνιση των τριών μερών της ψυχής, θεωρούσε τη δικαιοσύνη[8]. Κάθε, επομένως, προσπάθεια αποφυγής ή παράκαμψης των αρετών της ψυχής, διαστρέφει και εγκλωβίζει τον άνθρωπο στις ανεξάντλητες ορέξεις των επιθυμιών του.

Για τον Αριστοτέλη, αντικείμενο της πρακτικής επιστήμης, στην οποία υπάγεται η ηθική, είναι η εξέταση της πρακτικής ζωής του ανθρώπου, που εξαρτάται από την προαίρεσή του [9]. Συνεπώς, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, καμιά αρετή δεν προσφέρεται στον άνθρωπο από τη φύση, όπως και από την άλλη πλευρά κανένα φυσικό πράγμα δεν αποκτά δική του ξεχωριστή αρετή. Αυτό σημαίνει ότι για να γίνει κάποιος ενάρετος, χρειάζεται να ασκήσει την αρετή, όπως και για να γίνει κάτοχος κάποιας τέχνης, χρειάζεται να ασκήσει την τέχνη αυτή[10].

Τέλος, σύμφωνα με τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης, τρία πράγματα χαρακτηρίζουν το βίο του Χριστιανού: η σκέψη, ο λόγος και η πράξη. Αρχικά στον άνθρωπο παρουσιάζεται η σκέψη, η οποία γίνεται η αρχή κάθε λόγου. Ο λόγος με τη σειρά του κοινοποιεί με τη φωνή τη σκέψη που σχηματίστηκε στο νου. Τέλος, τρίτη στη σειρά ακολουθεί η πράξη, η οποία πραγματοποιεί τις σκέψεις[11]. Αυτή που ωθεί τον άνθρωπο στην πραγματοποίηση των επιθυμιών του είναι, σύμφωνα με τον Γρηγόριο, η τρεπτότητα, αφού υπάρχει σ' αυτόν λόγω του υλικού στοιχείου που χρησιμοποίησε ο Θεός κατά τη δημιουργία του. Οι πράξεις του ανθρώπου δεν είναι κατ' ανάγκη κακές, αφού ο άνθρωπος δεν χρησιμοποιεί την τρεπτότητά του μόνο για το κακό, διότι αλλιώς θα ήταν αδύνατο να πραγματοποιήσει το αγαθό και να συστήσει έτσι κοινωνία και πολιτισμό. Η τρεπτότητα οδηγεί και στην ορθή μεταβολή του ανθρώπου, της οποίας το ωραιότερο έργο της είναι η προκοπή του στις αρετές[12]. Έτσι, η προαίρεση του ανθρώπου, δηλαδή η δυνατότητα επιλογής των πράξεών του, προσδιορίζει την πορεία της ζωής του[13].

β) Η διαστροφή της επιθυμίας. «Επειδή η επιθυμία είναι κάτι ουσιαστικό και ανεκρίζωτο, μπορεί να αποτελέσει για τον άνθρωπο ένα μόνιμο και επικίνδυνο πειρασμό»[14], όταν δεν χαλιναγωγείται από την άσκηση, όπως είδαμε πιο πάνω. Είναι γι' αυτό το λόγο που πολλά προβλήματα της ζωής προκύπτουν άμεσα από την πλεονεξία των ανθρώπων. «Η επιθυμία εμφανίζεται στον κόσμο με όρους της ορμής...δεν υπάρχει αντικείμενο της επιθυμίας, αλλά το δανείζεται από την ορμή». Σ' αυτή τη διαπλοκή επιθυμίας και ορμής έγκειται το μεταπτωτικό πρόβλημα, δηλαδή η διαστροφή της επιθυμίας. Μια τέτοια διαστροφή πραγματοποιείται μέσω της φαντασίωσης, την οποία προκαλούν τα αντικείμενα της ορμής. «Ο τρόπος δια του οποίου το αντικείμενο της ορμής μεταμφιέζεται σε αντικείμενο της επιθυμίας είναι η φαντασίωση. Περιεχόμενό της αποτελεί το αντικείμενο της σωματικής ορμής ή της ναρκισσιστικής λίμπιντο (σεξουαλικό, γευστικό, δόξα, δύναμη, χρήματα κ.ά)...»[15]. Πρόκειται για τον εγκλωβισμό στα πάθη, τα οποία αποτελούν τη βαβυλώνια αιχμαλωσία της επιθυμίας[16]. Σ' αυτή τη διαδικασία η όραση διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, αφού είναι ο κορυφαίος δίαυλος της φαντασίωσης[17].

(συνεχίζεται)

[8] Πλάτωνος, Πολιτεία Δ', 444d. Ματσούκα Ν., Ιστορία της Φιλοσοφίας. Με σύντομη εισαγωγή στη φιλοσοφία, Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 20017, σελ. 175-178.

[9] Αριστοτέλους, Μετά τα φυσικά Ε, Ι, 1025b 23-4.

[10] Αριστοτέλους, Ηθικά Νικομάχεια ΙΙ, 1, 1103a 32-4.

[11] Γρηγορίου Νύσσης, Περί τελειότητος, ΡG 46, 284A.

[12] Γρηγορίου Νύσσης, Περί τελειότητος, PG 46, 285BC.

[13] Μαντζαρίδη Γ., Χριστιανική Ηθική Ι, ό.π., σελ. 36-38.

[14] Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας, (επιμ. Αγουρίδη Σ. - Βαρτανιάν Σ.), Άρτος Ζωής, Αθήνα 1980, στήλη 387.

[15] Θερμού π. Β., Ποιμαίνοντες μετ' επιστήμης, Αρμός, Αθήνα 1996, σελ. 165-171.

[16] Α΄ Ιωάννου 2,15-16: «Μή αγαπάτε τόν κόσμον μηδέ τά έν τῷ κόσμῳ. Ἐάν τις αγαπᾷ τόν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρός έν αὐτῷ. Ὅτι πᾶν τό έν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκός καί ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καί ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, οὐκ ἔστιν έκ τοῦ πατρός ἀλλ' έκ τοῦ κόσμου ἐστίν».

[17] Παραβάντσου π. Α., «Οι προοπτικές της επιθυμίας», ό.π., σελ. 215-216.

<http://bit.ly/2rtlllO>